

A educación plurilingüe en Galicia: balance e propostas

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 29-31

Pídeseme para este número extraordinario da *Revista Galega de Educación* unha reflexión sobre o que deron de si os 10 anos de vixencia do *Decreto 79/2010 para o Plurilingüismo* e tamén algo propositivo sobre o traballo escolar coas linguas en Galicia.

Sobre o primeiro, partirei dalgunhas consideracións que facía cando se deron a coñecer as "Bases para o decreto sobre plurilingüismo no ensino non universitario" (30/12/2009), coa intención de someter a análise retrospectiva o que daquela eran expectativas. Para o segundo, tentarei identificar as dimensións que considero nucleares nunha educación lingüística asentada no respecto e na valoración da diversidade.

DEZ ANOS SEN NORTE (OU CUN NORTE BEN DEFINIDO?)

Baixo o interrogante "Unha proposta para o consenso?" (*Tempos Novos* 152), e cunha disposición que definía como "non aséptica, pero construtiva", facía algúns apuntamentos e sinalaba os aspectos que me parecían merecedores dunha reflexión especial. Fago unha relectura rápida destas dúas cuestións co propósito de valorar resultados.

As tomas de postura previas, todas elas formuladas con moitas cautelas nunha conxuntura de importante tensión social na cuestión lingüística, orientábase a saudar a aparición dun

Bieito Silva Valdivia

Profesor da USC (Universidade de Santiago de Compostela)

b.silva.valdivia@gmail.com

documento coa postura oficial do partido gobernante, que se presentase formalmente como un documento para ser discutido coas outras forzas políticas e con outras institucións e colectivos, que se establecese o compromiso de avaliar os resultados e, finalmente, a considerar relevante que se incorporase o concepto de plurilingüismo, aínda que coa sospeita de que non se sustentase na ética de aprecio á diversidade e na diferenciación do papel que se lles debe dar ás linguas de identificación e ás estritamente instrumentais.

- A incorporación do plurilingüismo como aposta escolar tivo un indiscutible éxito se se mide pola demanda dos centros educativos, pero reforzou as fendas entre o ensino público e o privado, engadiu un factor máis de marxinação da lingua galega, puido ser un atranco engadido para as aprendizaxes impartidas en lingua estranxeira e descoñecemos a súa suposta achega á mellora da competencia en LE.

No que toca aos aspectos máis problemáticos do modelo sinalaba os seguintes: o prota-

ámbito escolar, que está condenada por adiantado ao fracaso ao non cubrir as demandas educativas e de socialización da infancia e da mocidade. Non é unha cuestión da que sexa responsable o Decreto que estamos a analizar, pero da que si é debedor.

b) A planificación lingüística limitouse a un reparto formal do currículo guiado por un obsesivo criterio de equilibrio, de acordo coas prescricións normativas, ou a unha práctica guiada por decisións persoais. Faltou formación sociolingüística e psicopedagóxica que orientase a planificación nos centros, pero foi unha carencia coherente cunha norma legal que practicamente non deixaba marxe para iso.

c) Non houbo reflexión de ningún tipo sobre o uso das linguas na Educación Infantil, máis alá do debate viciado sobre o papel das familias nesa escolla. As experiencias de inmersión ben contrastadas en distintos contextos de linguas minoradas - tamén en Galicia nos anos previos ao Decreto - quedaron legalmente excluídas, o que reforzou a perda da transmisión interxeracional da lingua galega e a súa capacidade como vehículo primario de socialización.

d) Finalmente, no que toca á relación escolar coas linguas estranxeiras, é inevitable sinalar varias eivas, aínda que sexa de maneira telegráfica: unha visión reduccionista que identificou LE co inglés, unha promoción acrítica de demandas sociais existentes pero pouco razoadas, un uso simplista do slogan "canto antes mellor", a ausencia dun proxecto lingüístico que definise o papel de cada lingua nunha educación plurilingüe inclusiva, ou a absoluta falta de reflexión sobre a influencia que ten a incorporación temperá dun código superdominante na apropiación e uso da lingua ambiental minorada.

A valoración destas expectativas dez anos despois é necesariamente negativa:

- O debate prometido non existiu: no nivel político funcionou como mero trámite, as achegas institucionais (RAG, CCG, universidades...) foron ignoradas e as referencias a documentos de consenso previos, como o "Plan de normalización da lingua galega" de 2004, mantivéronse formalmente, pero sen ningunha derivación práctica.
- O compromiso de avaliación para valorar os resultados do modelo recolleuse no Decreto, pero non se consumou en ningunha investigación representativa que dea conta da competencia do alumnado nas distintas linguas.

gonismo da escola na cuestión lingüística, a relación entre os obxectivos declarados e o itinerario marcado, o debate sobre quen debe decidir na planificación lingüística, o papel de cada lingua na Educación Infantil, e o como e o cando das linguas estranxeiras como vehículos de aprendizaxes non lingüísticas.

De novo, desde a perspectiva de hoxe entendo que ningunha destas cuestións se resolveu satisfactoriamente na norma legal nin está funcionando axeitadamente na práctica escolar.

a) Seguimos operando con implícitos entre ignorantes e interesados sobre o papel que lle corresponde á escola na educación e na normalización lingüística. O resultado foi unha visión restritiva da política lingüística, practicamente circunscrita ao

VENTOS ADVERSOS. FUTURO POSIBLE

Se a situación non era fácil hai dez anos, é evidente que hoxe non é mellor: a globalización foi-se asentando na súa concepción máis excluín-te do diferencial, e en Galicia avanza-se no papel expansivo das linguas dominantes (o castelán, agora co engadido do inglés) á custa do idioma galego, que foi perdendo cada vez máis espazos de uso e mino-rando o seu rol histórico de lingua vincular e de identidade.

Con todo, cómpre afirmar que hai futuro. Haino porque o global non existe sen o local, a conciencia colectiva foise construíndo sempre a partir do singular e a afirmación do propio - sen chauvinismos - pode ser a mellor garantía de respecto e valoración do diferente. A maiores de argumentos menos socio-lóxicos como o potencial facilitador das ferramentas TIC ou o valor de mercado asociado á diversidade.

E neste compromiso de futuro a escola segue tendo un papel fundamental que, para min, se debe vertebrar arredor de tres cuestións: unha definición rigo-rosa do que debemos entender en Galicia por plurilingüismo, unha formulación clara e socialmente asumida dos obxectivos lingüísticos colectivos, e o uso dos instrumentos máis adecuados para acadalos.

En relación co concepto de pluri-lingüismo hai que asentar algunhas premisas moi básicas, pero que contradín mitos moi asentados: ser plurilingüe non é saber inglés (os anglófonos son os menos plurilingües do planeta), a construción do plurilingüis-mo está condicionado polo status e o poder das linguas, nun proxecto plurilingüe hai que diferenciar os roles colectivos das distintas linguas (todas serán, en distinto nivel, instrumentais, pero só algunhas son vinculares ou identitarias), competencia plurilingüe non significa compe-tencia idéntica en todas as lin-guas (non é viable, pero tam-pouco desexable), ou que a

competencia plurilingüe implica competencia interlingüe e inter-cultural (o que significa explotar os aspectos comúns ou de intersección entre as distintas lin-guas e redefinir o que entende-mos por 'falante nativo' e a idea de 'corrección').

No que se refire aos obxecti-vos que deben guiar o traballo coas linguas no ensino obliga-torio, considero que están ben definidos na lexislación lingüís-tica xeral e nos currículos edu-cativos. O mandato de compe-tencia semellante e suficiente nas dúas linguas oficiais, reiterado en todas as normas lingüís-ticas, parece incuestionable, e a referencia á competencia en LE insírese en acordos europeos e débese asumir como compro-miso ineludible cunha cidadanía que se ten que mover nun mundo global. Outra cousa é a lectura que se fai deses obxecti-vos, case sempre limitada a 'sa-ber cousas sobre as linguas' ou, no mellor dos casos, a 'saber fa-zer cousas nesas linguas', pero case nunca preocupada do 'sa-ber ser, estar ou comportarse en relación coas linguas', cues-tión fundamental e condicionante primario nun proxecto pluri-lingüe asentado na defensa da diversidade e da afirmación vin-cular co propio.

Finalmente, no que toca aos medios de que dispón a esco-la para encarar eses obxectivos, hai que diferenciar o ámbito da planificación lingüística e o da didáctica das linguas.

O primeiro refírese ao papel que se lle asigna a cada lingua na vida escolar, sinaladamente no seu uso como vehículo do currí-culum. Xa se indicou que o actual Decreto establece manda-tos incompatibles cun proxecto plurilingüe asentado no valor da diversidade e na afirmación da lingua galega como idioma de identidade colectiva: outor-garlle o mesmo protagonismo a cada lingua non fai máis ca ase-gurar a desigualdade social en que se atopan, a falta de mar-xe para a toma de decisións nos centros non permite atender a

contextos diferenciados, etc. É un conflito que só se resolve cun cambio no marco legal.

E en relación co traballo nas ma-terias lingüísticas, hai que afir-mar dous principios hoxe ben asentados na investigación pe-dagóxica: 1) o enfoque comu-nicativo (as linguas aprénden-se utilizándoas), porque unha lingua para un cidadán normal é un instrumento de comunica-ción e, en consecuencia, o sis-tema educativo debe asegu-rar que se poida valer dela con esa finalidade; e 2) a colabora-ción interlingüística, porque to-das as linguas comparten sabe-res e o que se aprende ou sabe nunha pódese aproveitar para as outras. Trátase de aprovei-tar sinerxías e non de establecer barreiras, porque unha práctica de cooperación ben planificada será útil para todas as linguas, e, na dimensión actitudinal, espe-cialmente para a lingua menos valorada. E hai que dicir que es-tas orientacións na didáctica das linguas si teñen soporte nos cu-rrículos escolares.

Quero rematar esta colabora-ción remitíndome a outra autoci-ta dese momento previo á apro-bación do Decreto 79/2010, neste caso en *EDUGA-Revis-ta Galega do Ensino* 53. Dicía nese momento, e ratifico agora, que unha educación plurilingüe en Galicia ten que desenvolver saberes procedementais, pero tamén actitudinais; que as com-petencias idiomáticas non en-tran en conflito entre si, senón que se poden e deben sumar; que a capacitación plurilingüe esixe renovación e coordina-ción nas áreas lingüísticas, pero tamén unha planificación lin-güística rigorosa no ámbito do centro, e, finalmente, que a si-tuación social de cada idioma é singular, e que isto se debe ter en conta no seu tratamento es-colar. Unha visión, polo tanto, global da cuestión lingüística, que significa liberala da dimen-sión disciplinar e convertela nun compromiso colectivo. ■